
Tri sastavnice novoga hrvatskog informacijskog sustava

MARKO SAPUNAR*

Sažetak

Autor u radu analizira tri osnovne pretpostavke za ustrojavanje cjelovitoga informacijskog sustava u Hrvatskoj: suvremeni svjetonazor, tehnologiju novih elektroničkih medija i novu retoriku dijaloga/poliloga na daljinu.

Pri tome konstatira da smo s implementacijom nove tehnike ukorak sa svijetom (jer smo se uključili u satelitski i svjetlosni sustav, te razvijamo i priključke na INTERNET). Teža je situacija s izgradnjom političke kulture, jer se u medijima još uvijek ne vodi konstruktivni polilog, nego uglavnom vlada retorika ad hominem, a najteža je situacija u nespremnosti novinara i građana za aktivno, participativno komuniciranje u snažnim poliloškim elektroničkim medijima.

Autor se zato zalaže za ubrzavanje razvoja u svim podsustavima, a ne samo u jednom, jer se samo sinergijskim povezivanjem nove komunikacijske tehnologije s novom retorikom poliloga, kao i odgovornošću svih sudionika javne komunikacije, može razvijati cjeloviti hrvatski informacijski sustav.

Da bi ušla u svijet i XXI. st., Hrvatska mora izgraditi novi informacijski sustav.

Tehnički i tehnološki već postoje pretpostavke za izgradnju toga sustava, te ih treba implementirati na najsvrsishodniji način.

Što se pak tiče političkog aspekta toga problema, nužno je sustav javnog komuniciranja postaviti sintetski, kao spoj hrvatske vertikale s pluralističkom demokratskom konfiguracijom suvremenog razvijenog svijeta.

U komunikacijskom smislu, taj sustav treba izgrađivati na poliloškoj, a ne monološkoj retorici.

Kroatizacija informacijskog sustava

U svome generalnom inputu novi hrvatski informacijski sustav, kao i u svim drugim državama, treba odražavati i izražavati temeljni hrvatski svjetonazor koji počiva na deklariranoj sintezi povijesnog trenda i suvremenih dostignuća. Pri tome se valja oslobađati obiju krajnosti.

*Marko Sapunar, docent Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetima Povijest novinarstva, Uvod u novinarstvo i Novi mediji.

To znači da svi informacijski inputi trebaju biti u funkciji podrške: jačanju demokratske svijesti, jačanju kršćanske orijentacije i jačanju radno-stvaralačkog potencijala naroda.

To, dakako, ni u kojem slučaju ne može biti tradicionalizam i romanizam, ali isto tako ne može biti i antinacionalizam, nego samo sinteza prošlosti i budućnosti u konkretnoj sadašnjosti u kojoj strelica vremena dolazi iz prošlosti, da bi mogla dalje ići prema budućnosti.

Regulacija je ključna riječ XXI. st. I ona postaje mogućnost, jer su ostvarene epistemološke koncepcije i informatičke podrške sustava za racionalnu upotrebu razuma. Zahvaljujući sustavskoj teoriji prevladava se jednostranost modela Fein - Freund i stanje totalnog rata kao oblika za rješavanje svih važnijih političkih problema. Budući da je time rat postao suvišan, a regulacija posve nadmašuje stari model upravljanja po načelu *pars pro toto*, nužno je da se mlada hrvatska država gradi i razvija na tome modernom načelu sveopće regulacije. Naravno, posve nije ni danas moguće regulirati sve sfere javnoga, a da i ne kažemo privatnog života. Međutim, moguće je izbjeći brahijalne ratove i uvesti tzv. makroregulaciju na poznatom povijesnom načelu: tehničko-tehnološke standardizacije i unifikacije, s jedne strane, i socijalne individuacije, s druge strane.

Novo *high technology* su tako omogućile oslobađanje malih naroda i njihovo konstituiranje kao država. Koliko je taj proces snažan i ubrzan, najbolje se vidi po činjenici da je samo u proteklih 50 godina unutar Ujedinjenih naroda nastalo više od 100 novih država. Taj se trend i dalje nastavlja, pa politički futurolozi očekuju da će se do kraja XXI. st. formirati još 400 država.

Netom oslobođena Republika Hrvatska zato mora svoju generalnu politiku temeljiti na toj makrosintezi: tehnološke unifikacije i nacionalne individuacije. Unifikacija nalaže povezivanje sa svijetom, posebno u gospodarskoj sferi, informacijskoj mreži i sigurnosnim sustavima koji će jamčiti izbjegavanje nepotrebnih i nerazumnih ratova. No, s druge strane, Hrvatska se mora u socijalnom i državnom pogledu razvijati antejski. To znači maksimalnim povezivanjem svjetskih trendova sa stoljetnom tradicijom hrvatskog naroda, jer se narodu ne mogu nakalemljivati tuđe vrijednosti kao i one vrijednosti za koje nema pretpostavki da zažive u konkretnom socijalnom životu.

Hrvatska sinteza i njezina aktualna vertikala obilježena je, od Ustava do svih temeljnih društvenih akata:

- općom zapadnom orijentacijom (jer od 395. Hrvatska spada u zapadni svijet, budući da se nalazi sa zapadne strane svjetske razdjelnice limesa *aeternitatis*),

- kršćansko-katoličkom orijentacijom koju su Hrvati zasvjedočili i cijelo tisućljeće održavali od 640. do danas (to je benediktinska vertikala koja u

maksimi ora et labora prevladava misticizam i bezbožje, te u jedinstvu rada i vjere promišlja dramu čovjekove egzistencije),

- posebnostima hrvatskog nacionalnog bića koje se tijekom povijesti ostvaruje i čini hrvatski narod prepoznatljivim u skupu naroda, i

- maksimalizacijom regulacije svih sfera rada, života i stvaranja.

U toj tetranomijskoj sintezi nalazi se tajna svih realizibilnih rješenja.

Hrvatska se deklarirala kao demokratsko-pluralistička zemlja. Međutim, u duhu nove regulacijske koncepcije, Hrvatska se ne može konstituirati samo pluralistički i na načelima gole kvantofrene demokracije, jer to vodi u anarhiju i rasulo. Da je to tako, vidi se iz trenutne političke situacije. Naime, običnom kvantitativnom demokracijom ne može se izabrati ni najbolje kadrove, a još manje odlučiti za najbolje političke opcije. Razmrvljene stranke, naime, nisu sposobne za makroskopske sinteze, te propovijedaju neke opće stavke koje su prazne, a u konkretnoj taktici vode i dalje rat po modelu Freund - Feind. Izmučeni narod osjeća da tu nema prosperitetnih platformi, pa zato počinje i značajno apstinirati na izborima. To se najbolje vidjelo na posljednjim županijskim izborima u Zagrebu, gdje je apstiniralo čak 40% građana. I to je najbolji aposteriorni dokaz kako je politika svih stranaka sterilna, premalo razvojno-konkretna, a gotovo nimalo regulacijska, tj. da probleme ne rješava svestranom analizom potreba i mogućnosti svih grupnih entiteta.

Svemu se tome ne treba ni čuditi, jer i u svijetu vlada zbrka. Naime, još se pokušava svijet regulirati modelom kvantitativne demokracije, a pri tome se ne razvijaju modaliteti kvalitativne demokracije.

Napominjem da je kvantofrenija statističkog tipa prevladana i u metodologiji i, umjesto nemoćnog pozitivizma, danas imamo trend razvoja kvalitativnih metodologija koje počivaju na afirmaciji totaliteta i regulacije barem na makro i mezoplanu, ako još nismo u stanju regulirati i mikro razinu društvenih odnosa.

Taj neplodni dualizam očituje se i na razini temeljnog akta suvremenog svijeta, a to je Deklaracija o pravima čovjeka. Naime, u njoj je deskribirana taksonomija gotovo svega što je poželjno, ali je zaboravljeno da se najveći dio te deklaracije ne ostvaruje. Čak se ne ostvaruje ni prvo egzistencijalno pravo čovjeka - to je pravo na rad. Naime, sve su zemlje to pravo prihvatile, ali u svim zemljama ima velik broj nezaposlenih, što, uz ostalo, proizvodi deregulaciju i uzrokuje razne sociopatološke pojave. Imamo tako danas takvo poljodjelstvo koje bi moglo prehraniti i više ljudi nego što ih ima na planetu Zemlja, a ipak milijuni umiru od gladi.

Umjesto Opće deklaracije o pravima čovjeka, suvremeni svijet bi u smislu regulacijskog modela trebao izgraditi Povelju o pravima i dužnostima čovjeka, jer tek u funkcionalnom povezivanju prava i dužnosti moguća je optimalna politička akcija. Jer, ne zaboravimo, nema nijednog i ničijeg

prava, ako ono nema svoga avestivnog dijala, a to je dužnost konkretnog adresata da to tuđe pravo realizira. Još i više, nužno je da postoji sankcija odnosno mehanizam prisile koji bdije nad tim da se u podjednakoj i jednadžbenoj mjeri ostvaruju prava i dužnosti. I to je bit kvalitativne demokracije.

Regulacijska kvalitativna demokracija zato traži novi svjetski poredak in capita et in membris. I to je zadatak novih Ujedinjenih naroda: prvo, da sami sebe promijene prema epohalnim mogućnostima i, drugo, da takvi uspješno poravnaju na pravičan način sve međudržavne sporove.

Jer, "sloboda ima apsolutnu prednost pred svim interesima u međusobnom odnosu ljudi. Prirodno je pravo pravo čovjekove individualne slobode. Postavljeno pravo mora na različite načine osigurati slobodu. Čovjekova usmjerenost prema dobrom i sretnom životu njegova je empirijska usmjerenost, koja je, pravno gledano, nevažna tako dugo dok ne pogađa slobodu DRUGOGA." (Posavec, 1996., str. 77.)

Najkraće rečeno, Republika Hrvatska treba u svojoj makro i mikropolitici polaziti od maksime: misli globalno - radi konkretno i tako maksimaliziraj osobnu i grupnu slobodu građana, a samim tim će se podizati i kvaliteta života.

Republika Hrvatska zato treba izbjegavati koncepciju totalitarne države, ali isto tako i liberalističkog bezdržavlja, te treba u regulaciji ostvarivati maksimalno razumnu i efikasnu državu:

- koja treba biti jaka, ali s razumnim korigensima,
- koja mora biti jeftina, ali da ne izgubi moć regulacije, i
- koja mora biti maksimalno pravična u smislu maksimalizacije ideje pravde u konkretnoj situaciji.

Maksimalizacija slobode je opća deviza novoga svjetskog poretka, ali regulirane slobode, jer i bezmjerna individualna sloboda može prevertirati u teror i viktimizaciju drugoga, ako se ona mjeri samo željama pojedinca, a ne svih pojedinaca. Samo sloboda koja je alikvotno moguća za sve građane (a to je pravda) postaje epohalna sloboda koja potiče, regulira i ispravlja zablude.

Toj i takvoj slobodi treba težiti i maksimalno je ostvarivati Republika Hrvatska.

Što se, pak, tiče posebne političke razine regulacije, "danas se smatra da tek vlada i opozicija tvore normalni oblik CJELINE političke snage jedne nacije. Naime, prisutnost opozicije sprječava da se vladajuća stranka identificira s državom i da ne proglasi svoju interpretaciju općeg dobra kao jedino ispravnu." (Posavec, 1995., str. 8.)

Ovi su parametri zato kriteriji za strukturiranje novoga informacijskog sustava, koji umjesto diseminacije gotovih informacija, pomoću novih elek-

troničkih medija, postaje telepolilog, javna tribina na kojoj se nude i selekcioniraju sve ideje pomoću kojih se onda ostvaruje i *Wired society* (ožičeno društvo), elektronička demokracija kao mediji maksimalno mogućega povijesnog emancipiranja pojedinca i naroda.

Novi elektronički mediji

Organon kvalitativne demokracije u tehničkom smislu već postoji. To je sustav elektroničkog komuniciranja na daljinu, ali u dvosmjernom pravcu i u obliku poliloga, a ne monologa koji je do sada bio monopoliziran za povlaštene.

Taj sustav teledijaloga razvijao se početkom XX. s radiom, koji je demokratizirao sve oblike umjetnosti, a osobito glazbu, koji je zatim toliko omasovio političku sferu da je Mc Luhan opravdano isticao u metaforičkom smislu kako je radio stvorio Hitlera i sve totalitarne sustave. Naravno, radio za to nije kriv, nego nedostatak političke svijesti da se njegove mogućnosti usmjere na demokratizaciju.

Radio, kasnije televizija, a danas snažni inteligentni novi mediji, predstavljaju telesustave, nešto kao megatelefon. Kao što telefon ne možemo okrivljavati zato što neki putem njega psuju, prijete itd., isto tako se ne može okrivljavati radio za moguće zloporabe i skretanja, jer novi mediji mogu uspješno djelovati samo u ozračju regulacijske svijesti i politike. Naravno, i oni se mogu zlorabiti za afirmaciju tiranije, neokolonijalizma, itd. Medije valja shvatiti kao ljudske proteze koje pojačavaju i proširuju funkciju komuniciranja iz oralne u planetarnu sferu rasprostiranja. Njih zato valja puniti inputima nove političke kulture. A zadatak je medija da se tehnički i tehnološki usavršavaju i omoguće prijenos dijaloga/poliloga, a ne samo, što je dosad bilo, da isključivo prenose samo gotove i od političkih elita odobrene informacije.

Kako naglašava i D. Plevnik (1988.), novi mediji dokidaju Gutenbergov nepokretni tisak i afirmiraju "civilizaciju pokretnog (elektroničkog) teksta". I zbog toga su novi mediji druga bitna pretpostavka za izgradnju novoga informacijskog sustava u Republici Hrvatskoj.

Dvadeseto stoljeće je stoljeće postupnog stvaranja novih medija koji sinergijski spajaju više informacijskih kanala i omogućuju multilateralno informiranje.

Tehnički, novi mediji počivaju na korištenju digitalizacije kojom se svi perceptivni ljudski pričini mogu rastavljati u najmanje jedinice. Te se jedinice zatim elektromagnetskim tehnikama prenose na daljine i na svakom određištu (pomoću prijarnika) ponovno sintetiziraju u perceptivnu pojavu. Zahvaljujući toj mogućnosti, ljudi mogu komunicirati simultano na cijelom planetu Zemlja, a i u bližim kozmičkim prostranstvima. Nove tehnologije, dakle, osiguravaju potpunu telekomunikaciju, zatim omogućuju ljudima da

vide ono što se običnim okom ili uhom ne može zamijetiti, bilo zato što je premaleno (submikronske veličine), bilo zato što nadmašuje kapacitete naših receptora (makrokozmički entiteti).

Zahvaljujući digitalizaciji, novi mediji ne samo da rastavljaju i sastavljaju elemente nego uspijevaju povezivati razne modalitete percipiranja (simultanitet slike, govora i pokreta).

Kao pionir u stvaranju novih medija, radio je uspio osvojiti prostor i vrijeme. Magnetskom tehnologijom je konzervirao ljudski govor, tako da se može komunicirati i s mrtvim ljudima, a difuzijom je omogućio da se jedna poruka može čuti na svim meridijanima i paralelama.

Televizija je već ostvarila prvu sinergijsku sliku simuntaliteta video i audio signala, naravno, na daljine. Druga etapa sinergizma je opet izvedena u okvirima televizije. To je inovacija teleteksta, koji je ostvario elektroničke novine i revolucionirao tehniku slovoslagarstva bez olova i tipografa. Zatim je uslijedila inovacija video-prezentacije. Četvrta etapa u razvoju novih medija je multimedijaska prezentacija uz pomoć kompjutora. Danas se već ostvaruje i nova etapa pojave inteligentnih strojeva koji mogu obavljati mnoge funkcije obrade teksta i slika (skimming, brzo pregledno čitanje, skaniranje, zatim analiza po ključnim riječima, itd.). Stvaranje INTERNETA, kao prve svjetske mreže za individualno uključivanje u svo ljudsko znanje, predstavlja posljednji dom prije ulaska u XXI. st. I to je tehničko-tehnološka pretpostavka za revolucioniranje svih sadašnjih medija i prijelazak na telekomunikaciju svih građana, ali s njihovom, ne pasivnom, nego aktivnom participacijom.

Hrvatska se vrlo dobro uključuje u te nove trendove. Naime, već je stvoren novi objedinjavajući Zakon o telekomunikacijama. Taj zakon spaja u jednu cjelinu cijelu mrežu za prijenos signala. Tu je zatim i aktivno uključivanje u satelitski sustav difuzije, pa na kraju i uspješno priključivanje na svjetlosnu elektroničku trasu koja spaja Istok sa Zapadom (trasa prolazi od Budimpešte do Rima i dodiruje Zagreb i Rijeku, a od Rijeke se račva prema jugu do Albanije i Grčke, a poslije će ići i duž cijele Afrike). Zahvaljujući tome, informacijska je tehnološka podrška u Hrvatskoj povoljno razvijena, i to omogućuje brže razvojne korake u ostalim segmentima javnoga komunikacijskog sustava.

Nova medijska retorika

Svaka informacijska tehnologija uvjetuje specifičnu retoriku, pa tako i novi mediji. Za razliku od ranije monološke retorike, koja je linearno diseminirala informacije (novinama ili odašiljačima), nova elektronička tehnologija afirmira dijalog i polilog, jer omogućuje da se moćnim kanalima šire ne samo gotove informacije nego i cijeli procesi kako informacije nastaju na osnovi poliloga mnogih građana koji se aktivno uključuju u javno

komuniciranje. Novi mediji u tom smislu postaju jedan planetarni megatelefon, koji omogućuje svima da u razumnim "turnovima" razgovaraju sa svima.

Ova nova retorika aktivnog poliloga afirmira *wired society* (ožičeno društvo), elektroničku demokraciju, u kojoj mediji postaju javna tribina na kojoj se stječu pitanja i problemi te zajednički traže rješenja i izlazi. Zahvaljujući novim medijima, koji imaju analogiju s makronervnim sustavom društva, ostvaruje se sporazumijevanje i konsenzus. Time se ponovno javlja dijaloška retorika koju je prvi uspješno primjenjivao Sokrat. K. Apel, J. Habermas, Ch. Perelman i dr., posebno iz Frankfurtske škole, stvaraju model javnog komuniciranja "sa silom argumenta", što znači da se razum postavlja kao glavni kriterij za procjenjivanje svih tvorbi i oblikovanja iskustva do kojeg se dolazi polilogom. "Apriori komunikacijske zajednice je osnova iz koje se izvodi sadržajni cilj kao regulativni princip svih moralnih djelovanja." (Apel, 1980., str. 550.) "Poanta našeg Apriorija", piše nadalje Apel, "leži u tome što on označava princip jedne dijalektike (s ovu stranu) idealizma i materijalizma: tko, naime, argumentira, taj uvijek pretpostavlja istovremeno dvije stvari: prvo, realnu komunikacijsku zajednicu, čiji je član on sam postao procesom socijalizacije, i drugo, idealnu komunikacijsku zajednicu, koja bi principijelno bila u stanju adekvatno razumjeti smisao njegovih argumenata i definitivno ocijeniti njihovu istinu" (str. 550). Time je razum doveden do apoteoze, ali se u praktičnom životu (posebno u političkoj sferi) volja, interesi, stavovi stalno sukobljavaju s razumom, pa je pitanje kako razumu u diskursu javnoga komuniciranja osigurati primat. Gdje su tzv. razumne sankcije? Njih nema, pa se zato stalno nastavlja borba na drugom planu, što je znak da ni komunikacijskim modelom sile argumenta nemamo sigurnu Arijadninu nit da smo izišli iz staroga modela argumenta sile.

Da bi se mogao, kako tako, odigravati masovni polilog putem suvremenih medija, nužno je zato regulirati sam taj poliloški proces, ako ne želimo da on proizvede fenomen poznat u povijesti kao "pometnja jezika" prilikom gradnje Babilonske kule. Uviđajući to stalno sukobljavanje volje i razuma, Perelman zato komunikacijski apriori proširuje te ističe kako u "područje nove retorike spadaju odluke, izbori, zahtjevi, sklonosti i njima srodne pojave, dakle, sve ono što spada u prihvaćanje ili neprihvatanje, usuglašavanje ili neusuglašavanje, uvjeravanje, nagovaranje, raspravljanje, sporenje i kritiku" (1976.). Apriori kao kriterij nije ništa gotovo i unaprijed dato, nego se on razvija usporedo sa samim dijalogom/polilogom kao vječnim čovjekovim eksperimentom sa svijetom, životom i drugim ljudima. Javno komuniciranje je na taj način posve slično sportu. Kao što je prije svako nadmetanje završavalo smrću jednoga sudionika na bojnopolju ili jedne strane, a danas su svi sportski partneri živi, samo jedan pobjeđuje, isto tako i u javnom polilogu danas svi sudionici ostaju živi (i to je smisao pluralističke demokracije), dok se međusobno biju i pobjeđuju njihove misli.

Javni dijalog u tom smislu postaje ekonomija upotrebe razuma, jer ušteđuje napore i pomaže lakšem dolasku do konsenzusnih situacija ili parcijalnih sporazuma, koji olakšavaju pojedinačni ili zajednički život.

Model sile argumenta, dakle, predstavlja maksimalizaciju vlastite argumentacije koja se može prihvatiti i po njoj uređivati praktični život. Zadatak je normativnih akata da se u toj borbi mišljenja poštuju minimalna pravila, tj. da se ne vrijeđa niti kleveće. U toj duhovnoj areni gdje se sučeljavaju brojne svijesti, logika je svojevrsan sudac koji može presuditi tko je u pravu, koja je teza istinitija i aplikabilnija.

Za razliku od stare klasične retorike, gdje je bilo glavno isticanje ljepotnosnih oblika govorenja ili pisanja, nova retorika polaže veću pažnju na semantičke aspekte iskaza i poliloga. Naime, svugdje se traži izdržavanje mogućem opovrgavanju (K. Popper).

Budući da je taj sustav oblik modernoga prometejskog duha koji stalno traga za istinom i ne daje nikakva uporišta, P.W. Bridgman nalazi jedan čvršći oslonac u operacionalističkoj teoriji spoznaje, što je stanovita varijanta pragmatizma. Naime, kao posljednji kriterij za utvrđivanje istine/neistine proglašava se stupanj uspješne instrumentalizacije. Jer, svekoliko ljudsko djelovanje je iskušavanje vlastitih snaga, pa je opravdano proglašavati istinitima samo one spoznaje koje daju nekakve uspješne regulacije, kako se to popularnije kaže, da se pokaže kako te spoznaje "rade", djeluju, povećavaju ljudsku slobodu, itd.

Za novinarstvo, kao prvi stupanj generalizacije svakodnevlja i snalaženje u raznolikosti života, taj je kriterij prilično prihvatljiv, jer one informacije i doktrine koje nemaju nikakva odjeka u praksi, niti po njima ljudi žive i rade, nemaju digniteta istinitosti ni vjerojatnosti.

Sve u svemu, nova retorika je poliloška po formi, a konsezusna po sadržaju, demokratska po pravu svih da sudjeluju u javnom polilogu i na sadašnjem stupnju povijesnog razvoja jedina koja omogućuje tvorenje i vrednovanje složenih ljudskih akcija, kao što su političko i moralno djelovanje.

Visok stupanj tolerancije, sposobnost da se drugoga čuje i razumije, zatim sposobnost da se vlastiti stavovi maksimalno argumentiraju i tako učine prihvatljivim drugima u polilogu - to su temeljna načela suvremene nove retorike, koju omogućuju novi mediji.

To, dakako, traži od novinarstva mijenjanje žanrova (monoloških u poliloške), mijenjanje uvjeravanja (ne samo izlaganje nego maksimalizacija persuazije) i stalno provjeravanje svega što je javno kazano ili napisano.

Teškoće u implementaciji novoga informacijskog sustava

Najmanje je teškoća u implementaciji tehničkog postava novoga informacijskog sustava, jer on u svijetu već postoji, pa je nužno samo osigurati kapital, zatim obučiti tehničke kadrove, i taj sustav može uspješno funkcionirati. Hrvatska je u tom smislu već osigurala satelitske komunikacije, zatim se uključila u svjetlosni sustav dvosmjernog prijenosa signala, a malo-pomalo uvodi i INTERNET u svoj informacijski sustav.

Više teškoća ima u političkoj sferi, jer ne postoji optimalna politička kultura te se suprotstavljene stranke u javnom komuniciranju još uvijek ponašaju kao da su u Feind - Freund modelu, tj. javno komuniciranje se shvaća i prakticira kao borba, čak i brahijalna i niska. Naime, ne nude se opcije, još manje tzv. meliorativne strategije, nego se politički i novinarski diskurs uglavnom svodi na napadanje "protivnika", kao da bi rješenje optimalizacije razvoja došlo samo od sebe kad toga "protivnika" ne bi bilo. Pri tome se, dakako, zaboravlja da bi se ta retorika "omnes contra omnes" samo obrnula, jer bi dojučerašnji protivnik bio opozicija, a protivnik opozicija, kojega bi na isti način i s istom retorikom napadala nova opozicija. Na taj se način ne ide naprijed, niti se rješava ijedan problem, osim osvajanja vlasti i stjecanja vlastitih probitaka.

Bilo bi zato potrebno školovanjem i sankcijama suzbijati tu neplodnu erističku kvazikomunikaciju, jer ona ne daje nikakva ploda, te tražiti da se u medijima barem minimalno argumentira (sve što ne udovoljava tome načelu ne bi smjelo biti objavljivano, jer predstavlja informacijsko trovanje masa i vodi kompromitiranju samoga javnog komuniciranja). Da je to tako, pokazuju i istraživanja o velikom padu čitanja novina, još većem padu slušanja radija i gledanja televizije. Narod na to lažno i prazno komuniciranje odgovara abdikacijom, te ostaje samo elektromagnetsko titranje i smanjivanje naklada novina, što izaziva ekonomski kolaps.

Zbog pomanjkanja kulture političkog komuniciranja događa se novi oblik tiranije. Naime, privatni mediji manje od državnih dopuštaju građanima da iznose svoje misli i stavove, i samo plasiraju ono što većinski vlasnik medija hoće. Isti je slučaj i sa stranačkim glasilima, a svi oni traže veću participaciju u državnim medijima. Zar to nije komunikacijski apsurd: u vlastitim medijima se posve zatvoriti do monološke indoktrinacije, a kod svih drugih medija tražiti pravo na aktivnu participaciju.

Ovaj krucijalni problem nije riješen ni u Zakonu o javnom priopćivanju, jer se ni tamo ne regulira aktivno pravo na javno komuniciranje. U tome zakonu, naime, samo stoji jamstvo objavljivanja demantija odnosno ispravaka, a i to se u praksi vrlo teško ostvaruje. Međutim, kad građanin ima drugi pogled, drukčiju analizu i argumentaciju, on ne može ni u jednom mediju osigurati publicitet. A to je vrhunsko pravo na slobodu mišljenja i govora. Dok se to pravo aktivnog komuniciranja ne ostvari, ne može se uopće govoriti o istinskoj pluralističkoj demokraciji, nego samo o

političkom tržištu, kao areni na kojoj se suprotstavljaju razni parcijalni subjekti (novine, radijske i televizijske postaje) i nerijetko pljuju jedni na druge, dok konstruktivnih dijaloga i poliloga nema.

Velike se teškoće javljaju i na samom području usvajanja nove retorike. Naime, razgovori, polemike, polilozi ne uspijevaju doći u naše medije, te se i dalje uglavnom diseminira ono što vlasnik medija želi ili smatra istinitim, odnosno sebi probitačnim. Nužno je zato reformirati sadašnji sustav školovanja novinara koji se u novim medijima i novoj retorici transformiraju u moderatore, voditelje, animatore svih oblika javnog komuniciranja građana.

Ako se ove teškoće, što nastaju zbog povijesnog razloga da je stari oblik umro, a novi se još nije rodio (afirmirao) - ne uklone, još se zadugo neće moći govoriti da smo usvojili pluralistički diskurs u javnom komuniciranju. Sve deklaracije i proklamacije tu ne pomažu, nego se traže sintetska rješenja, inovacije i samo se na taj način može izgraditi novi informacijski sustav Hrvatske, primjeren dostignućima *high technology* XXI. st.

Koraci prema novom informacijskom sustavu

Kao što se kuća gradi od temelja, isto tako je nužno da se u izgradnji informacijskog sustava Hrvatske najprije pođe od stvaranja hardwarskog temelja, a to znači da je nužno prevladati sadašnje razne strojeve koji su međusobno inkompatibilni, te se osloniti na jedan sustav koji je najmoderniji, najracionalniji i po mogućnosti najjeftiniji. Pri tome treba izbjeći šarolikost prijenosnih mreža (posebno poštanske, pogotovo vojne, a osobito one za javne medije) i stvoriti jedinstven sustav za dvosmjerni prijenos signala koji uključuje satelitsko komuniciranje i priključak na svjetlosni kabel, kao i uključivanje u INTERNET. Time bi se informacijska mreža Hrvatske maksimalno osuvremenila i učinila funkcionalnom.

Drugi korak je programiranje postaja koje tvore tri zgloba: makrohrvatski sustav, koji ima najviši stupanj generalizacije poliloga i koji ostvaruje komunikaciju sa svijetom (koliko će on imati kanala odnosno postaja, to je problem odluke što su nacionalni prioriteti u javnoj komunikaciji, ali svakako u tome treba biti uključen cjeloviti sustav javnog priopćivanja, zatim prijenos kulturnih dostignuća, pa edukacija za sve uzraste) i zdrava razonoda; mezosustav koji obuhvaća regije, odnosno županije, te izražava specifične interese građana na tim područjima, naravno, s uključivanjima u najvažnije emisije iz nacionalne mreže; i mikrosustav koji čini razinu lokalne javne komunikacije.

Njihova prava i dužnosti treba zakonski normirati i stalno bdjeti da svaki podsustav optimalno funkcionira.

Drugi korak je ustrojavanje inputa: što će se javno komunicirati. U provedenoj analizi pokazali smo da to moraju biti sva valjana kulturna i

znanstvena dostignuća, zatim hrvatski svjetonazor (koji sadržava sintezu prošlosti i budućnosti u operabilnoj sadašnjosti, sintezu koja će izbjegavati sve jednostranosti, sintezu koja će posredovati humanizaciju), osposobljavanje za demokratske odnose i rad sa stalnim poticanjem na razvijanje stvaralaštva. Pri tome mediji moraju izbjegavati politikantstvo, a posebno paziti da se javno komuniciranje izvodi bez ad hominem retorike.

I ovu sferu valja zakonski normirati, te točno označiti kada i pri kojim uvjetima svaki građanin ima pravo objaviti svoje poglede i stavove, a ne samo pravo na pasivno primanje tuđih informacija. U ovome pogledu do sada nije učinjeno ništa. Dapače, s privatizacijom medija razvija se jedan mali partikularni totalitarizam vlasnika listova i postaja.

Sljedeći korak je razvijanje kulture aktivnoga javnog komuniciranja, tj. osposobljavanje novoga tipa komunikatora (moderatora, animatora, voditelja, konferansjea, itd.), koji će omogućavati svakome da govori na javnoj sceni. Istodobno je nužno osposobljavati i građane za aktivnu komunikacijsku participaciju, jer ukoliko se i njih ne bi dodatno educiralo, tada je teško očekivati širi odziv građana u sustavu javnog komuniciranja. Edukacijskim emisijama treba posebno razvijati kulturu poliloške retorike koja sinergijski spaja mnoge medije u jednu simfoniju riječi, glazbe, slike i pokreta. S tim u svezi je nužno razvijati sposobnost svih sudionika u javnom komuniciranju putem medija za tri maksimalizacije: argumentacijsku maksimalizaciju (sposobnost da se silom argumenta uvjeri one kojima se govori u istinitost ili barem prihvatljivost plasiranih stavova), retoričku maksimalizaciju (vladanje hrvatskim jezikom u svim njegovim izražajnim valerima, zatim sposobnost izražavanja u dijaloško-poliloškim žanrovima i sposobnost za multimedijску prezentaciju sinergijom zvuka, slike i pokreta) te moralnu maksimalizaciju sudionika (to je posjedovanje visokog stupnja tolerancije, izbjegavanje uvreda i kleveta, poštivanje svih prava sugovornika kao i samoga sebe i podnošenje sankcija u slučaju prekršaja u području javnog komuniciranja).

Budući da su svi teoretičari javnog komuniciranja ustvrdili kako je javno komuniciranje otvorena drama ljudske egzistencije u smislu njezina razvoja, penjanja prema slobodi (osobnoj i nacionalnoj), nužno je stalno (u granicama mogućnosti) tragati za optimalnijim formama javnog komuniciranja te pravodobno implementirati sva dostignuća koja se u svijetu ostvare. Jer, ne zaboravimo, bez demokratizacije, tolerancije i sposobnosti jasnog izražavanja nema uspješnog javnog poliloga koji emancipira, osobno razvija i nacionalno otkriva konsenzusne putove u planiranju svih vrsta aktivnosti građana. Budnost, kritičnost i razvijanje stvaralaštva - to su stalni i nezaobilazni načini kako se sustav javnog komuniciranja može razvijati, a u njemu i prema njemu i svaki građanin.

Sloboda, emancipacija, konstrukcija, stvaralaštvo - to su pokazatelji za procjenjivanje uspješnosti funkcioniranja svakoga informacijskog sustava. Samo one sustave koji emancipiraju i razvijaju građane možemo ocijeniti kao progresivne, dok one koji siju narkotičke oblike samodopadnosti, li-

munada, nevrijednih sprektakala, pa zatim prikaza nasilja, pornografije i drugih patvorina, treba javno žigosati i odbacivati. Jer, suvremeni mediji su permanentna škola nacije i svih građana, škola koja nastavlja edukaciju građana i nakon svršetka formalnog obrazovanja u mladosti. To su otvorena sveučilišta koja su danas potrebija nego ranije, jer se ljudsko znanje ubrzano razvija te je obrazovni status svakoga čovjeka nakon 10 godina zastario.

Budući da su snažni elektronički mediji toliko značajna razvojna poluga, nužno je da se njena regulacija ne povjerava samo uskom krugu tzv. medijskih stručnjaka, nego najširim tijelima građana. Ta će tijela kritički i konstruktivno procjenjivati sve segmente informacijskog sustava, budući da on znači nervni sustav nacije, pa ako se on zagadi ili "narkotizira", tada se ne može ni očekivati zdrav život ni u jednom području rada, života i stvaralaštva. Budnost i stalna kreacija s potrebnom kritičnošću temeljni su činitelji uspješne regulacije medija i njihove optimalizacije u funkcioniranju.

Da bi se osiguralo to simfonijsko medijsko djelovanje, kao što vidimo, nije dovoljno dobro regulirati samo jedan ili dva podsustava, nego je nužno sve podsustave hrvatskog informacijskog sustava regulirati, simultano, kreativno i s maksimalnom kritičkom i samokritičkom obazrivošću.

Iznad svega je zato važno da se utvrde realizabilna prava i dužnosti svih sudionika javnog komuniciranja. Svaka jednostranost u tome nužno vodi natrag u stari sustav monološke diseminacije ili u anarhoidnost i raspad samoga sustava. Holistički, dakle, pristup medijima javnog komuniciranja je *conditio sine qua non*.

Literatura:

Apel, K.O.: *Transformacija filozofije*, Veselin Masleša, Sarajevo 1980.

Sapunar, M.: *Radio - jučer, danas, sutra*, HAZU/Epoha, Zagreb, 1994.

Sapunar, M.: *Osnove znanosti o novinarstvu* (drugo izdanje), Sveučilište u Zagrebu/Epoha, Zagreb, 1996.

Ružić, F.: *Informacijsko-komunikacijski sistemi*, Školska knjiga, Zagreb, 1991.

Perelman, Ch.: *Logique juridique, Nouvelle rhétorique*, deuxième édition, Dalloz, Paris, 1976.

Posavec, Z.: Parlamentarna opozicija, *Politička misao*, br. 3-4, Zagreb, 1995.

Cvrtila, V.: "Vječni mir" i novi svjetski poredak, *Politička misao*, br. 1, Zagreb, 1996.

Posavec, Z.: Pravo i zajednica, *Politička misao*, br. 1, Zagreb, 1996.

Habermas, J.: *Theorie des kommunikativen Handeln*, Bd. 1 und 2, Suhrkamp, Frankfurt, 1981.

Sapunar, M.: Javno komuniciranje kao čimbenik obnove Hrvatske, u zborniku *Problem obnove u funkciji razvoja Republike Hrvatske*, Fakultet ekonomije i turizma, Pula, 1996.

Ružić, F.: *S računalom po svijetu (Internet i informacijsko-komunikacijske usluge)*, Klik, Zagreb, 1995.

Marko Sapunar

THREE ELEMENTS OF THE NEW INFORMATION SYSTEM

Summary

In this work, the author analyses three basic requisites for the establishment of a comprehensive information system in Croatia: contemporary worldview, the latest state-of-the-art technology of the electronic media and the new rhetoric of tele-dialogue/polilogue.

The author claims that, regarding the implementation of the latest technology, Croatia is on a par with the world (since we have links with the satellite and optical system and the number of the INTERNET subscribers is growing). However, the situation with the growth of political culture is not so rosy, since the media are still far from a constructive polilogue and mostly stoop to the *ad hominem* rhetoric. The bleakest situation is in the unpreparedness of journalists and citizens for active, participatory communication in powerful polilogist electronic media.

That is why the author advocates a speedier progress in all sub-systems, since only through the synergetic linking of the new communicational technology with the new rhetoric of the polilogue, as well as with the responsibility of all the participants in public communication, a comprehensive Croatian information system may be developed.